

Sygn. akt I UZ 21/14

POSTANOWIENIE

Dnia 13 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 listopada 2014 r.,
zażalenia ubezpieczonego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 11 czerwca 2014 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 19 września 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił J. K. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy wobec nieuznania go za osobę niezdolną do pracy orzeczeniem komisji lekarskiej z dnia 7 września 2011 r.

W odwołaniu od powyższej decyzji wnioskodawca domagał się jej zmiany i przyznania mu prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy od dnia 1 września 2011 r., względnie renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od dnia 1 września 2011 r.

Wyrokiem z dnia 27 maja 2013 r. Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy od dnia 1 września 2011 r. na okres 24 miesięcy.

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca zaskarżył go w części „oddalającej (mimo braku w tym zakresie wyraźnej części sentencji) żądanie przyznania prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na czas dłuższy niż 24 miesiące (w tym stałej), tudzież z tytułu częściowej niezdolności do pracy na czas dłuższy niż 24 miesiące (w tym stałej)” i wniósł o „zmianę zaskarżonego wyroku poprzez przyznanie prawa do renty stałej lub na okres co najmniej 3 lat z tytułu całkowitej niezdolności ubezpieczonego do pracy począwszy od dnia 1 września 2011 r., tudzież przyznanie prawa do renty stałej lub na okres co najmniej 3 lat z tytułu częściowej niezdolności ubezpieczonego do pracy począwszy od dnia 1 września 2011 r.”

Postanowieniem z dnia 11 czerwca 2014 r. Sąd Apelacyjny odrzucił apelację w zakresie żądania prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na podstawie art. 373 w związku z art. 370 k.p.c. - jako wniesioną od orzeczenia nieistniejącego (brak substratu zaskarżenia), zaś w zakresie dłuższego czasokresu świadczenia (na co najmniej 3 lata lub na stałe) - na podstawie art. 383 w związku z art. 373 k.p.c.

Sąd drugiej instancji wskazał, że przedmiotem odwołania wnioskodawcy od decyzji organu rentowego było żądanie przyznania prawa do renty z tytułu całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy. Skoro zatem to pierwsze żądanie nie zostało rozstrzygnięte w zaskarżonym wyroku, a wniosek o uzupełnienie wyroku w trybie art. 351 § 1 k.p.c. nie został złożony, to apelacja dotycząca nieistniejącego rozstrzygnięcia jest niedopuszczalna (tak w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2003 r., V CZ 108/03; z dnia 27 lipca 2005 r., III UZ 12/05; z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UZ 7/11; z dnia 7 grudnia 2011 r., II PZ 34/11 oraz z dnia 21 września 2011 r., II PK 34/11). Nadto Sąd drugiej instancji podniósł, że apelacyjny zarzut dotyczący żądania przyznania prawa do renty na stałe lub na okres co najmniej 3 lat wykracza poza żądanie wyrażone w odwołaniu od decyzji z dnia 19 września 2011 r., gdyż odwołanie nie wskazywało czasokresu, na który wnioskodawca żądał przyznania świadczenia. W rezultacie apelacja w zakresie

żądania zmiany zaskarżonego wyroku w części dotyczącej czasokresu przyznania świadczenia (zarówno z tytułu całkowitej jak i częściowej niezdolności do pracy) podlega odrzuceniu na podstawie art. 383 k.p.c., zgodnie z którym w postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami. Sąd Apelacyjny wskazał również, że w trakcie całego postępowania sądowego wnioskodawca był reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika, od którego należy wymagać fachowej prawniczej wiedzy i sprawności zawodowej. Profesjonalny pełnomocnik w sprawie o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy powinien zatem prawidłowo i precyzyjnie określić żądanie wskazane w odwołaniu od decyzji organu rentowego, a w przypadku braku rozstrzygnięcia wszystkich zgłoszonych żądań złożyć wnioski o uzupełnienie wyroku. W tych okolicznościach w sprawie nie może znajdować zastosowania pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 25 stycznia 2008 r., III UZ 17/07 (OSNP 2009 nr 7-8, poz. 110), zgodnie z którym dopuszczalna jest apelacja uprawnionego do renty z tytułu niezdolności do pracy od wyroku zmieniającego decyzję organu rentowego i niezawierającego orzeczenia o oddaleniu odwołania, w której skarżący kwestionuje oznaczoną w wyroku datę przyznania prawa.

W zażaleniu na powyższe postanowienie wnioskodawca zaskarżył je w całości i zarzucił: 1) naruszenie prawa do rozpoznania istoty sprawy, 2) naruszenie obowiązku sądu drugiej instancji rozpoznania apelacji *ad meriti*, 3) posłużenie się wykładnią przepisów Kodeksu postępowania cywilnego niezliczącą z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego, 4) naruszenie art. 370, 373 i 367 § 1 k.p.c., „poprzez ich wykładnię oraz odpowiednio poprzez zastosowanie - co łącznie doprowadziło do nieuzasadnionego odrzucenia apelacji”.

Wskazując na powyższe zarzuty, skarżący wniósł o uchylenie postanowienia w całości i nadanie sprawie biegu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie jest usprawiedliwione.

Zgodnie z dnia 367 § 1 k.p.c. od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji. Na tle tego przepisu w judykaturze i doktrynie

utrwalony jest pogląd, że zaskarżone może być tylko orzeczenie istniejące. Nie można zatem wnieść środka odwoławczego od orzeczenia, które nie zostało - w rozumieniu przepisów prawa procesowego - wydane. Chodzi tu zarówno o brak orzeczenia w ogóle, jak i o brak w wydanym orzeczeniu rozstrzygnięcia w określonym przedmiocie. Apelacja odnosząca się do nieistniejącej części wyroku podlega zatem, jako niedopuszczalna, odrzuceniu na podstawie art. 370 k.p.c., gdyż - w rozumieniu przepisów prawa procesowego - w tym zakresie orzeczenie nie zostało wydane (w odniesieniu do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., II UK 330/09, LEX nr 604220 oraz postanowienia tego Sądu z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UZ 7/11, LEX nr 901612; z dnia 21 września 2011 r., II PK 34/11, LEX nr 1103014; z dnia 7 grudnia 2011 r., II PZ 34/11, LEX nr 1130377). Kwestia ta ma istotne znaczenie w płaszczyźnie art. 366 k.p.c., w myśl którego prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Inaczej mówiąc, powagę rzeczy osądzonej jest objęte żądanie pozwu i jego podstawa faktyczna, która znalazła odzwierciedlenie w sentencji wyroku. Rozstrzygnięcie sądu odnośnie do żądania stron powinno być zatem tak zredagowane (art. 325 k.p.c.), aby na jego podstawie możliwe było określenie zakresu powagi rzeczy osądzonej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2005 r., III UZ 12/05, niepublikowane i powołane w nim orzeczenia).

W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe ma charakter odwoławczy i kontrolny, w związku z czym przedmiot i zakres rozpoznania oraz rozstrzygnięcia sądy są wyznaczane w pierwszej kolejności przez przedmiot decyzji organu rentowego, a w drugiej - przez żądanie zgłoszone we wniesionym od niej odwołaniu. W niniejszej sprawie przedmiotem zaskarżonej decyzji i w konsekwencji przedmiotem sporu w sprawie sądowej było prawo wnioskodawcy do renty z tytułu niezdolności do pracy. Przyznanie świadczenia rentowego wymaga spełnienia ustawowo określonych przesłanek warunkujących nabycie do niego prawa z mocy ustawy (art. 57 i art. 100 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; jednolity tekst: Dz.U. 2013 r., poz. 1440 ze zm.; dalej jako: „ustawa o emeryturach i rentach”).

Jeżeli sąd pierwszej instancji ustali spełnienie tych warunków przez ubezpieczonego, zmienia decyzję organu rentowego odmawiającą przyznania renty i orzeka co do istoty sprawy (art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.), co oznacza obowiązek zawarcia w sentencji wyroku wszystkich elementów, jakie powinny znajdować się w tej decyzji. Sąd pierwszej instancji musi zatem - niezależnie od zgłoszenia przez ubezpieczonego żądań i ich zakresu - określić czy przyznaje rentę z tytułu całkowitej, czy częściowej niezdolności do pracy, oznaczyć datę początkową przyznania renty, określić czy renta ma charakter stały, czy okresowy, a w tym ostatnim przypadku oznaczyć datę końcową lub czasokres jej przysługiwania (art. 59 i art. 61 ustawy o emeryturach i rentach - por. również postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2008 r., III UZ 17/07, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 110).

Skoro sentencja wyroku sądu pierwszej instancji zawiera rozstrzygnięcie o prawie do świadczenia rentowego, jego rodzaju i czasokresie przysługiwania, to nie można mówić o nieistnieniu orzeczenia w tym zakresie, a w konsekwencji o braku substratu zaskarżenia. Przyznanie takim wyrokiem renty okresowej z tytułu częściowej niezdolności do pracy jest bowiem równoznaczne z nieuwzględnieniem żądania przyznania renty stałej z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i taki też przedmiot rozstrzygnięcia decyduje o powadze rzeczy osądzonej. Wówczas nie wchodzi zatem w grę złożenie wniosku o uzupełnienie wyroku w trybie art. 351 § 1 k.p.c., ale możliwe jest jego podważenie w drodze apelacji, w której ubezpieczony może żądać zmiany wyroku sądu pierwszej instancji przez przyznanie renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy zamiast renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy lub przez przyznanie renty stałej zamiast renty okresowej. W przeciwnym wypadku, w razie uwzględnienia apelacji ubezpieczonego skierowanej przeciwko wyrokowi sądu pierwszej instancji w części oddalającej odwołanie i uprawomocnienia się tego wyroku w pozostałym zakresie, mogłoby dojść do prawomocnego przyznania prawa do dwóch wykluczających się świadczeń rentowych - okresowego z tytułu częściowej niezdolności do pracy i stałego z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Tak samo rzecz się ma w przypadku niezgłoszenia przez ubezpieczonego w odwołaniu od decyzji organu rentowego odmawiającej prawa do świadczenia rentowego żądania w zakresie rodzaju renty (z tytułu całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy) lub nieokreślenia czasokresu

jej trwania (stała lub okresowa). Taka sytuacja nie stanowi ani rozszerzenia żądania, ani wystąpienia z nowym roszczeniem w rozumieniu art. 383 zdanie pierwsze k.p.c., gdyż przedmiotem rozstrzygnięcia jest - będące przedmiotem odmownej decyzji organu rentowego - prawo ubezpieczonego do renty z tytułu niezdolności do pracy, której rodzaj (całkowita lub częściowa) i czasokres trwania (stała lub całkowita) określa sąd w sentencji wyroku niezależnie od zgłoszenia w tym zakresie żądań przez ubezpieczonego.

Z tych przyczyn zaskarżone postanowienie należało uchylić na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁶ k.p.c.

Sąd Najwyższy nie orzekł o kosztach postępowania zażaleniowego dzieląc stanowisko wyrażone w postanowieniu z dnia 8 września 2010 r., II CZ 67/10 (LEX nr 1380906), w którym zaprezentowano pogląd, że w postanowieniach rozstrzygających kwestie incydentalne nie orzeka się w ogóle o zwrocie kosztów tych postępowań, następuje to dopiero w orzeczeniu kończącym całe postępowanie, koszty postępowania incydentalnego ponosi zaś strona, która ostatecznie przegrała sprawę (por. także postanowienia z dnia 10 października 2007 r., II PZ 36/07, OSNP z 2008 nr 21-22, poz. 319 oraz z dnia 3 marca 2011 r., II UZ 6/11, LEX nr 846583 i powołane w nich orzeczenia).